

Walentyna KWIATKOWSKA*

ZMIANY SEKTOROWEJ STRUKTURY PRACUJĄCYCH W POLSCE NA TLE INNYCH KRAJÓW UNII EUROPEJSKIEJ 28 W LATACH 2005–2014

(Streszczenie)

Celem opracowania jest charakterystyka i ocena sektorowej struktury pracujących w Polsce na tle innych państw UE-28 w latach 2005–2014. Podstawą realizacji celu jest analiza porównawcza wskaźników zatrudnienia, zmian udziału pracujących w sektorze prywatnym i publicznym oraz określenie miejsca Polski w rankingu państw członkowskich z punktu widzenia zmian struktury pracujących w trzech sektorach gospodarki (rolniczym, przemysłowym i usługowym).

Przeprowadzone analizy pozwoliły pozytywnie ocenić wzrost wskaźników zatrudnienia w Polsce i zaobserwować pewną poprawę pozycji kraju w rankingu państw UE-28. Za korzystny dla polskiej gospodarki należy uznać wzrost udziału pracujących w sektorze prywatnym. Natomiast na tle innych państw UE-28 strukturę pracujących według trzech sektorów gospodarki w Polsce należy uznać za dość przestarzałą, o czym świadczy zbyt wysoki udział pracujących w rolnictwie i stosunkowo niski w usługach.

Słowa kluczowe: pracujący; wskaźniki zatrudnienia; pracujący w sektorach własności; pracujący według sektorów ekonomicznych

Klasyfikacja JEL: J21

1. Wstęp

Wyznacznikiem przemian zachodzących w gospodarce są zmiany struktury pracujących. Mogą one być rozpatrywane według różnych przekrojów. Na szczególną uwagę zasługują kryteria dotyczące:

- sektorów własności,
- sektorów działalności gospodarczej.

* Prof. zw. dr hab., Katedra Mikroekonomii, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki; e-mail: wkwiatk@uni.lodz.pl

W związku z tym zmiany struktury pracujących można rozpatrywać z punktu widzenia udziału sektora prywatnego i sektora publicznego w zasobie pracujących. Przy uwzględnieniu kryterium rodzaju działalności gospodarczej, interesować nas będą zmiany udziału określonych sektorów ekonomicznych w ogólnej liczbie pracujących.

Do głównych celów opracowania należy zaliczyć:

- charakterystykę i ocenę zmian liczby pracujących i wskaźników zatrudnienia w Polsce w latach 2005–2014 oraz porównanie tych wskaźników ze stopami zatrudnienia w innych krajach Unii Europejskiej 28;
- porównanie i ocenę struktury pracujących według sektorów własności w Polsce w latach 2005–2014;
- porównanie i ocenę struktury pracujących według sektorów ekonomicznych w Polsce i innych krajach UE-28 w latach 2008 i 2014¹.

W badaniach sektorowej struktury pracujących w Polsce wykorzystywano dane pochodzące z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), zaś w analizach porównawczych z innymi krajami UE-28 – dane Eurostatu.

Analiza sektorowych zmian pracujących ma istotne znaczenie dla oceny stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego polskiej gospodarki i jej konkurencyjności.

Podstawowym kryterium wyodrębniania osób pracujących jest praca, czyli jej wykonywanie i posiadanie. Według BAEL, do pracujących zalicza się osoby w wieku 15 lat i więcej, które w okresie badanego tygodnia wykonywały przez co najmniej 1 godzinę pracę przynoszącą zarobek lub dochód, tzn. były zatrudnione w charakterze pracownika najemnego, pracowały we własnym (lub dzierżawionym) gospodarstwie rolnym lub prowadziły własną działalność gospodarczą poza rolnictwem, a także pomagały (bez wynagrodzenia) w prowadzeniu rodzinnego gospodarstwa rolnego lub rodzinnej działalności gospodarczej poza rolnictwem. Ponadto zalicza się osoby, które miały pracę, ale jej nie wykonywały z powodu choroby, urlopu macierzyńskiego lub wypoczynkowego oraz z innych powodów, przy czym długość przerwy w pracy wynosiła do 3 miesięcy w przypadku osób, które były pracownikami najemnymi i w tym czasie otrzymywały co najmniej 50% dotychczasowego wynagrodzenia (od I kwartału 2006 roku).

Zgodnie z międzynarodowymi standardami, do pracujących zaliczani są uczniowie, z którymi zakłady pracy lub osoby fizyczne zawarły umowę o naukę zawodu lub przyuczenie do określonej pracy, jeżeli otrzymywali wynagrodzenie².

Dane na temat liczby pracujących w Polsce i jej dynamiki zawiera tabela 1.

¹ Ze względu na zmiany metodologiczne, dane z wcześniejszych lat nie są porównywalne.

² GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski 2014*, Warszawa 2015, s. 16

TABELA 1: Zmiany liczby pracujących i wskaźnika zatrudnienia w Polsce w latach 2005–2014, według BAEL

Rok	Liczba pracujących w tysiącach ^{a)}	Zmiany w stosunku do roku poprzedniego w tysiącach ^{b)}	Rok poprzedni = 100	2005 = 100	Wskaźnik zatrudnienia w %
2005	14 390	+332	102,4	100,0	45,9
2006	14 911	+521	103,6	103,6	47,5
2007	15 538	+627	104,2	107,9	49,5
2008	16 005	+467	103,0	111,2	51,0
2009	15 885	-120	99,3	110,4	50,4
2010 ^{c)}	15 557	-328	97,9	108,1	50,2
2011	15 613	+56	100,4	108,5	50,3
2012	15 636	+23	100,1	108,7	50,4
2013	15 713	+77	100,5	109,2	50,6
2014	16 018	+305	101,9	111,3	51,7

Objaśnienia: a) IV kwartał roku, pracujący w wieku 15 lat i więcej; b) liczba pracujących w 2004 roku wynosiła 14 058 tys. osób; c) dane dla lat 2010–2014 zostały opracowane na podstawie wyników uogólniania danych, czyli wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011. Uwzględniono zmiany metodologiczne, tzn. poza zakresem badania pozostają osoby przebywające poza gospodarstwem domowym 12 miesięcy lub więcej.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2014*, Warszawa 2015, s. 38–39.

Z danych w tabeli 1 wynika, że liczba pracujących w Polsce wzrosła w badanych latach o 1628 tys. osób, czyli o 11,3%. Największe przyrosty liczby pracujących wystąpiły w latach 2005–2008 (roczny wzrost powyżej 2–4%), kiedy wzrost realnego PKB był znaczący³. Załamanie wzrostowego trendu liczby pracujących wystąpiło w latach osłabienia koniunktury gospodarczej 2009–2010. Łączna liczba pracujących zmniejszyła się o 448 tys. osób. W kolejnych latach 2011–2014 liczba pracujących ponownie wzrosła o 461 tys. osób. Podobne tendencje zmian wykazywał wskaźnik zatrudnienia. W badanych latach wzrósł o 5,8 p.p.

W celach porównawczych zmian poziomu zatrudnienia w Polsce i innych krajach UE-28 posłużymy się stopami zatrudnienia, obliczonymi jako stosunek liczby pracujących w wieku 15–64 lat do całkowitej liczby ludności w tym wieku. Z danych w tabeli 2 wynika, że wskaźnik ten w Polsce w latach 2005–2014 wzrósł z 52,8% do 61,7%, czyli o 8,9 p.p. wraz ze wzrostem PKB *per capita* (liczony

³ Wzrost realnego PKB, w stosunku do roku poprzedniego, wyniósł w 2005 r. 3,6%, w 2006 r. – 6,2%, w 2007 r. – 6,8%, w 2008 r. – 5,1%, ale w 2009 r. – tylko 1,6%, GUS, *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2012*, Warszawa, s. 476.

według parytetu siły nabywczej PKB *per capita* wzrósł z 10 500 Euro w 2005 roku do 18 600 Euro w 2014 roku⁴).

TABELA 2: *Stopy zatrudnienia*^{a)} w krajach Unii Europejskiej (w %)

Kraj	Lata			PKB <i>per capita</i> w 2014	
	2005	2010	2014	w euro ^{b)}	w PPS ^{c)}
UE-28	63,4	64,0	64,8	27 300	27 300
UE-15	65,3	65,4	65,5	31 700	29 700
Strefa euro (19 krajów)	63,6 ^{d)}	64,1 ^{d)}	63,8	29 800	29 200
Austria	68,6	71,7	71,1	38 500	34 900
Belgia	61,1	62,0	61,9	36 000	32 500
Bułgaria	55,8	59,7	61,0	5 800	12 300
Chorwacja	55,0	54,0	54,6	10 200	16 100
Cypr	68,5	68,9	62,1	20 500	23 400
Czechy	64,8	65,0	69,0	14 700	22 900
Dania	75,9	73,3	72,8	45 600	33 900
Estonia	64,8	61,2	69,6	14 800	19 900
Finlandia	68,4	68,1	68,7	37 600	30 200
Francja	63,7	63,9	63,8	32 200	29 400
Grecja	60,1	59,1	49,4	16 300	19 600
Hiszpania	63,6	58,8	56,0	22 800	25 500
Holandia	73,2	74,7	73,1	39 300	36 000
Irlandia	67,6	59,6	61,7	40 200	36 100
Litwa	62,9	57,6	65,7	12 400	20 100
Luksemburg	63,6	65,2	66,6	88 500	74 300
Łotwa	63,3	58,5	66,3	12 100	17 600
Malta	53,6	56,2	62,3	18 500	23 100
Niemcy	65,5	71,1	73,8	35 400	34 000
Polska	52,8	58,9	61,7	10 700	18 600
Portugalia	67,3	65,3	62,6	16 600	21 400
Rumunia	57,6	58,8	61,0	7 500	14 600
Słowacja	57,7	58,8	61,0	13 900	20 800
Słowenia	66,0	66,2	63,9	18 100	22 600
Szwecja	72,5	72,1	74,9	44 400	34 100
Węgry	56,9	55,4	61,8	10 500	18 500
Wielka Brytania	71,7	69,5	71,9	34 500	29 600
Włochy	57,6	56,9	55,7	26 600	26 500

Objaśnienia: a) dane średnioroczne; LFS; w % ludności w wieku 15–64 lata; b) w cenach bieżących; c) według parytetu siły nabywczej w euro; d) strefa euro 18 krajów.

Źródło: Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>; stan na: 25.08.2015 r.

⁴ *Employment in Europe 2005*, European Commission, Luxembourg 2005.

Wskaźnik dla Polski we wszystkich badanych latach był niższy niż przeciętny dla UE-28 (o 10,6 p.p. w 2005 roku, o 5,1 p.p. w 2010 roku i o 3,1 p.p. w 2014 roku), przy czym różnica ta malała. W najwyżej rozwiniętych krajach UE-28, o wysokim PKB *per capita*, stopy zatrudnienia przekroczyły 70% (np. w Szwecji, Holandii, Danii).

W stosunku do krajów o najwyższych stopach zatrudnienia (powyżej 70% w 2014 roku) różnica w przypadku Polski wynosiła od 10 p.p. (w stosunku do Austrii) do 13,2 p.p. (w stosunku do Szwecji). Są to kraje o relatywnie wysokim PKB na 1 mieszkańca w przedziale powyżej 30–40 tys. euro rocznie. Wyjątek stanowi Luksemburg ze stopą zatrudnienia 66,6% w 2014 roku, przy PKB *per capita* 88 500 euro.

Najniższe stopy zatrudnienia (poniżej 60%) cechowały kraje borykające się ze skutkami kryzysu gospodarczego, to jest Grecję, Hiszpanię, Włochy i nowoprzyjętą do UE-28 Chorwację.

Polska ze stopą zatrudnienia kształtującą się w przedziale 61%–69,6% w 2014 roku znalazła się wśród państw, które również stały się członkami Unii Europejskiej w XXI wieku (m.in. Rumunia, Słowacja, Bułgaria, Węgry).

Reasumując należy stwierdzić, że pozycja Polski pod względem stóp zatrudnienia uległa pewnej poprawie w badanych latach. Jeszcze w 2005 roku gospodarkę polską cechowała najniższa stopa zatrudnienia wśród państw UE, w 2010 roku niższe od Polski stopy zatrudnienia miały: Węgry, Włochy, Słowacja, Rumunia, Łotwa, Malta, Hiszpania, Chorwacja, Bułgaria (10 pozycja od końca), ale w 2014 roku zajmowała już ósmą pozycję od końca w rankingu wszystkich krajów członkowskich, wyprzedzając: Chorwację, Grecję, Hiszpanię, Włochy, Bułgarię, Rumunię, Słowację.

2. Struktura pracujących według sektorów własności w Polsce

Konkurencyjne struktury pracujących powinien cechować wysoki udział pracujących w sektorze prywatnym gospodarki. Przedstawione w tabeli 3 dane, dotyczące struktury pracujących według sektorów własności w Polsce, wskazują na systematyczny wzrost udziału pracujących w badanych latach w sektorze prywatnym, o 1923 tys. osób, z 70,5% do 75,3%, czyli o 4,8 p.p. Wzrost ten był jednak mało dynamiczny, co roku o około 1 p.p. W latach 2009–2010 i 2011–2012 udział pracujących w tym sektorze był stabilny. Należy podkreślić, że sektor prywatny jest bardziej wrażliwy na zmiany koniunktury gospodarczej, stąd jej pogorszenie w tych latach nie sprzyjało wahaniom udziału pracujących.

Wzrost udziału pracujących w sektorze prywatnym oznacza jednocześnie spadek udziału pracujących w sektorze publicznym. Liczba pracujących w sektorze publicznym w latach 2005–2014 spadła o 296 tys. osób, z 29,5% do 24,7%, czyli o 4,8 p.p. Sektor ten zapewnia miejsca pracy trzykrotnie mniejszej liczbie pracujących niż sektor prywatny.

Warto podkreślić, że na początku procesu transformacji struktura pracujących według sektorów własności była zupełnie odmienna: w sektorze prywatnym pracowało 53,4% ogółu pracujących, zaś w sektorze publicznym 46,6%.

Generalnie należy pozytywnie ocenić tendencję zmian udziału pracujących według sektorów własności, choć zachodzą one dość wolno. Jak można sądzić, wynika to z faktu, iż procesy prywatyzacji przedsiębiorstw publicznych dobiegają końca, a część przedsiębiorstw sektora prywatnego przestaje być aktywna na rynku pracy.

TABELA 3: *Struktura pracujących według sektorów własności w Polsce w latach 2005–2014, według BAEL*

Rok	Pracujący w sektorze			
	Prywatnym		Publicznym	
	Liczba pracujących w tysiącach ^{a)}	Udział w % ogółu pracujących	Liczba pracujących w tysiącach ^{a)}	Udział w % ogółu pracujących
2005	10 143	70,5	4 247	29,5
2006	10 592	71,0	4 319	29,0
2007	11 239	72,3	4 299	27,7
2008	11 697	73,1	4 308	26,9
2009	11 725	73,8	4 160	26,2
2010	11 470	73,7	4 077	26,2
2011	11 651	74,6	3 962	25,4
2012	11 661	74,6	3 975	25,4
2013	11 745	74,7	3 968	25,3
2014	12 066	75,3	3 951	24,7

O b j a ś n i e n i a: a) w IV kwartale każdego roku.

Ź r ó d ł o: obliczenia własne na podstawie: GUS, *Kwartalna informacja o rynku pracy*, Warszawa 2013, s. 4; *ibidem*, 2006, s. 5; *ibidem*, 2007, s. 4; GUS, *Kwartalna informacja o aktywności ekonomicznej ludności*, Warszawa 2009, s. 6; GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski, IV kwartał 2013*, s. 91; GUS, *Aktywność...*, IV kwartał 2014, s. 89.

3. Struktura pracujących według sektorów ekonomicznych w Polsce i UE-28

Analiza struktur pracujących według sektorów ekonomicznych pozwala wnioskować o osiągniętym stopniu rozwoju społeczno-gospodarczego kraju i jego konkurencyjności. Przeobrażenia struktur pracujących dokonują się bowiem zgodnie z określonymi prawidłowościami zmian udziału sektorów ekonomicznych w gospodarce oraz oddziałują na zmiany sektorów własnościowych.

Autorzy koncepcji trzech sektorów gospodarki, Allan Fisher, Colin Clark i Jean Fourastie⁵, dość zgodnie wysunęli tezę, że procesy rozwoju gospodarczego związane są z określonymi prawidłowościami zmian strukturalnych, które zachodzą według następującej sekwencji. W początkowych etapach rozwoju gospodarczego dominującą rolę w gospodarce odgrywa sektor I rolniczy. W kolejnych etapach znaczenie tego sektora maleje, zaś dominującą rolę zaczyna odgrywać sektor II przemysłowy. Natomiast w dalszych procesach rozwojowych rośnie rola sektora III usługowego, zaś relatywnie zmniejsza się znaczenie sektora I i sektora II. Sektor usługowy staje się dominującym w gospodarkach rozwiniętych. Niejednakowa intensywność rozwoju poszczególnych sektorów jest przyczyną zmiany ich udziału w absorpcji zasobów pracy.

Zgodnie z teorią trzech sektorów, istotną rolę w procesie przemian strukturalnych odgrywają zróżnicowane zmiany popytu na produkty trzech sektorów oraz występowanie tendencji do nasycenia popytu w poszczególnych fazach rozwoju gospodarczego. Ważną determinantą przekształceń struktury pracujących jest stopień absorpcji postępu technicznego w poszczególnych sektorach gospodarki, oddziałujący na zróżnicowaną dynamikę wydajności pracy⁶.

W sektorze rolniczym postęp techniczny jest umiarkowany, co wraz z tendencją do nasycania popytu na produkty tego sektora działa w kierunku zmniejszania w nim udziału zatrudnienia. W sektorze przemysłowym dynamika postępu technicznego jest silniejsza i na określonym etapie wzrostu dochodów wystąpi tendencja do nasycenia popytu. Dynamiczny rozwój tego sektora ulega wówczas zahamowaniu. W sektorze usługowym, ze względu na relatywnie niższy stopień absorpcji postępu technicznego i tendencje wzrostowe popytu na produkty tego sektora, występuje relatywny wzrost znaczenia zatrudnienia.

⁵ **A. Fisher**, *Economic Progress and Social Security*, Macmillan, London 1945; **C. Clark**, *The Conditions of Economic Progress*, Macmillan, London 1957; **J. Fourastie**, *Die Grosse Hoffnung des zwanzigsten Jahrhunderts*, Bund-Verlag, Köln-Deutz 1954.

⁶ **E. Kwiatkowski**, *Teoria trzech sektorów gospodarki*, PWN, Warszawa 1980.

Stąd można stwierdzić, że w rozwiniętych gospodarkach relatywnie niski jest udział pracujących w sektorze rolniczym, zaś wysoki w sektorze usługowym. Porównania struktury pracujących w sektorach ekonomicznych w Polsce z krajami bardziej rozwiniętymi pozwalają określić dystans w zakresie dostosowania struktur. Warto zatem przyrzeć się kolejno zmianom struktury pracujących w trzech sektorach gospodarki w Polsce na tle innych krajów UE-28.

Zacznijmy od udziału sektora rolniczego w zasobie pracujących.

TABELA 4: *Udział pracujących w sektorze rolniczym (I) w pracujących ogółem w wieku 15–64 lat w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej (w %)*

Kraj	2008	2014	Zmiany w punktach procentowych 2014/2008
UE-28	4,7	4,4	-0,3
UE-15	2,8	2,6	-0,2
Strefa euro (19 krajów)	3,3	3,1	-0,2
Austria	4,6	4,3	-0,3
Belgia	1,5	1,1	-0,4
Bułgaria	7,0	6,9	-0,1
Chorwacja	10,9	8,7	-2,2
Cypr	3,1	3,9	+0,8
Czechy	3,2	2,7	-0,5
Dania	2,4	2,3	-0,1
Estonia	3,9	3,9	0
Finlandia	4,2	3,9	-0,3
Francja	2,7	2,8	+0,1
Grecja	10,5	13,0	+2,5
Hiszpania	4,0	4,2	+0,2
Holandia	2,6	2,1	-0,5
Irlandia	4,6	4,7	+0,1
Litwa	7,9	9,0	+1,1
Luksemburg	1,7	1,3	-0,4
Łotwa	7,7	7,3	-0,4
Malta	1,8	1,2	-0,6
Niemcy	1,7	1,3	-0,4
Polska	13,3	11,2	-2,1
Portugalia	7,2	5,5	-1,7
Rumunia	25,0	25,4	+0,4
Słowacja	3,9	3,5	-0,4
Słowenia	6,9	7,7	+0,8
Szwecja	1,9	1,7	-0,2
Węgry	4,3	4,6	+0,3
Wielka Brytania	1,0	1,1	+0,1
Włochy	3,5	3,5	0

Źródło: obliczenia własne na podstawie: patrz tabela 2.

Dane w tabeli 4 wskazują na dość duże zróżnicowanie struktury pracujących w sektorze rolniczym w krajach Unii Europejskiej. W przeważającej większości krajów udział pracujących w I sektorze ekonomicznym wykazywał w latach 2008–2014 tendencje spadkowe, lecz w 10 krajach wystąpił niewielki trend wzrostowy – do 1 p.p. Jedynie w Grecji, kraju przeżywającym głęboki kryzys gospodarczy i finansowy, udział pracujących w sektorze rolniczym wzrósł o 2,5 p.p. W kraju tym rolnictwo pełni rolę amortyzatora napięć na rynku pracy, tak jak w przypadku polskiej gospodarki w latach transformacji oraz w okresach kryzysowych i pogorszenia sytuacji na rynku pracy.

Udział pracujących w sektorze rolniczym w Polsce był stosunkowo duży. W obu badanych latach Polska znalazła się wśród państw członkowskich o najwyższym udziale pracujących w tym sektorze, zajmując w 2008 roku drugie miejsce po Rumunii, zaś w 2014 roku – trzecie miejsce po Rumunii i Grecji.

W krajach wysoko rozwiniętych udziały pracujących w sektorze rolniczym były zdecydowanie niższe. W obu badanych latach nie przekraczały 2%. Na czele tych państw stoją Wielka Brytania, Belgia, Malta, Luksemburg, Niemcy i Szwecja.

TABELA 5: *Udział pracujących w sektorze przemysłowym (II) w pracujących ogółem w wieku 15–64 lat w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej (w %)*

Kraj	2008	2014	Zmiany w punktach procentowych 2014/2008
UE-28	27,6	24,5	-3,1
UE-15	26,0	22,7	-3,3
Strefa euro (19 krajów)	27,3	24,0	-3,3
Austria	26,5	26,1	-0,4
Belgia	24,7	21,5	-3,2
Bułgaria	36,8	30,3	-6,5
Chorwacja	31,6	27,3	-4,3
Cypr	23,1	16,5	-6,6
Czechy	40,8	38,3	-2,5
Dania	23,2	19,4	-3,8
Estonia	35,7	30,5	-5,2
Finlandia	25,3	22,1	-3,2
Francja	23,3	20,7	-2,6
Grecja	22,5	15,1	-7,4
Hiszpania	27,9	19,5	-8,4
Holandia	18,8	16,4	-2,4
Irlandia	25,2	18,5	-6,7
Litwa	30,6	24,8	-5,8
Luksemburg	15,0	11,1	-3,9
Łotwa	29,6	24,1	-5,5

Kraj	2008	2014	Zmiany w punktach procentowych 2014/2008
Malta	25,5	21,6	-3,9
Niemcy	29,5	28,3	-1,2
Polska	32,3	30,8	-1,5
Portugalia	30,7	24,9	-5,8
Rumunia	33,3	30,1	-3,2
Słowacja	40,2	35,5	-4,7
Słowenia	35,8	31,7	-4,1
Szwecja	21,5	18,9	-2,6
Węgry	32,4	30,6	-1,8
Wielka Brytania	22,1	19,1	-3,0
Włochy	30,0	27,1	-2,9

Objaśnienia: pracujący w przemyśle i budownictwie (sekcje B + C + D + E + F): B – Górnictwo i wydobywanie; C – Przetwórstwo przemysłowe; D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją; F – Budownictwo.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: patrz tabela 2.

Dane zawarte w tabeli 5 przedstawiają udział pracujących w sektorze przemysłowym w Polsce i innych krajach UE-28. W latach 2008–2014 we wszystkich krajach można zaobserwować trend spadkowy udziału pracujących, najwyższy – powyżej 5 p.p. – w takich krajach jak Hiszpania, Grecja, Irlandia, Cypr, Bułgaria, Litwa, Portugalia, Łotwa i Estonia.

W 2008 roku Polska zajmowała 8 miejsce wśród państw o najwyższym udziale (powyżej 30–40%) pracujących w sektorze przemysłowym. Pierwsze dwa miejsca zajmowały Czechy i Słowacja z udziałami wyższymi od 40%. W 2014 roku Polska znalazła się na czwartym miejscu wśród tych państw, za Czechami, Słowacją i Słowenią, pomimo pewnego spadku udziału pracujących w II sektorze ekonomicznym (o 1,5 p.p. z 32,3% do 30,8%). Pozostałe państwa w tej grupie z udziałem pracujących powyżej 30% to: Węgry, Estonia, Bułgaria i Rumunia.

Warto zauważyć, że nadal sektor przemysłowy ma duże znaczenie na rynku pracy w byłych krajach realnego socjalizmu, gdzie priorytetowym miejscem lokowania inwestycji był przemysł⁷.

Wśród państw o najniższym udziale pracujących w sektorze przemysłowym, mniejszym niż 20%, znalazły się w badanych latach: Luksemburg, Holandia,

⁷ W. Kwiatkowska, *Zmiany strukturalne na rynku pracy w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007, s. 151–168.

a także Grecja, Cypr, Irlandia, Szwecja, Wielka Brytania, Dania i Hiszpania. Wśród nich są kraje wysoko rozwinięte z nowoczesnymi dziedzinami przemysłu, ale także Grecja, Hiszpania, Cypr, gdzie dominuje sektor usługowy związany z turystyką, zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi.

Najbardziej dynamicznie rozwijającym się sektorem ekonomicznym jest sektor usługowy. Świadczą o tym dane zawarte w tabeli 6.

TABELA 6: *Udział pracujących w sektorze usługowym (III) w pracujących ogółem w wieku 15–64 lat w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej*

Kraj	2008	2014	Zmiany w punktach procentowych 2014/2008
UE-28	67,7	71,1	+3,4
UE-15	71,2	74,6	+3,4
Strefa euro (19 krajów)	69,3	72,9	+3,6
Austria	68,9	69,7	+0,8
Belgia	73,8	77,4	+3,6
Bułgaria	56,1	62,8	+6,7
Chorwacja	57,4	64,0	+6,6
Cypr	73,6	79,6	+6,0
Czechy	56,0	58,9	+2,9
Dania	74,5	78,3	+3,8
Estonia	60,2	65,5	+5,3
Finlandia	70,4	74,0	+3,6
Francja	74,0	76,5	+2,5
Grecja	67,0	71,8	+4,8
Hiszpania	68,1	76,3	+8,2
Holandia	78,6	81,5	+2,9
Irlandia	70,2	76,7	+6,5
Litwa	61,0	65,8	+4,8
Luksemburg	82,9	87,6	+4,7
Łotwa	62,7	68,6	+5,9
Malta	72,4	77,1	+4,7
Niemcy	68,8	70,3	+1,5
Polska	54,4	58,0	+3,6
Portugalia	62,1	69,5	+7,4
Rumunia	41,7	44,5	+2,8
Słowacja	55,8	60,9	+5,1
Słowenia	57,3	60,6	+3,3
Szwecja	76,5	79,5	+3,0
Węgry	63,2	64,7	+1,5
Wielka Brytania	76,9	79,8	+2,9
Włochy	66,5	69,5	+3,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie: patrz tabela 2.

Dynamika wzrostu udziału pracujących w tym sektorze była zróżnicowana, od ponad 7 p.p. w Portugalii do około 1 p.p. w Austrii. Polska w badanych latach zajmowała przedostatnie miejsce w rankingu państw UE-28, z udziałami pracujących w III sektorze ekonomicznym 54,4% w 2008 roku i 58% w 2014 roku. Znacznie mniejszy odsetek (nieco ponad 40%) pracujących wystąpił w Rumunii, zajmującej ostatnie miejsce wśród państw UE-28. Nieco większy udział pracujących w sektorze usługowym charakteryzował Czechy – 56–59% w badanych latach.

W 2014 roku poprawiła się sytuacja pod względem odsetka pracujących w III sektorze w takich państwach Europy Środkowo-Wschodniej, jak: Estonia, Litwa, Łotwa, Węgry, Bułgaria czy Chorwacja, w których wystąpił wzrost udziału pracujących z 56% do ponad 60%.

Jeszcze większa różnica dzieliła Polskę od państw, w których udział pracujących w usługach kształtował się od 70% do przeszło 80%. Na czele rankingu w 2014 roku znajdują się: Luksemburg (87,6%), Holandia (81,5%), Wielka Brytania (79,8%), w stosunku do których dystans Polski wynosił od około 22 p.p. do ponad 29 p.p.

Sektor usługowy obejmuje usługi rynkowe i nierynkowe. Dane w tabeli 7 ukazują znaczenie sektora usług rynkowych w zasobie pracujących.

TABELA 7: *Udział pracujących w sektorze usług rynkowych w pracujących ogółem w wieku 15–64 lat w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej (w %)*

Kraj	2008	2014	Zmiany w punktach procentowych 2014/2008
UE-28	38,7	40,2	+1,5
UE-15	40,2	41,6	+1,4
Strefa euro (19 krajów)	39,5	41,0	+1,5
Austria	42,6	41,5	-1,1
Belgia	38,0	40,3	+2,3
Bułgaria	35,4	40,3	+4,9
Chorwacja	37,0	38,9	+1,9
Cypr	45,0	47,8	+2,8
Czechy	34,3	35,1	+0,8
Dania	39,0	39,4	+0,4
Estonia	36,9	39,5	+2,6
Finlandia	38,6	39,4	+0,8
Francja	37,7	39,2	+1,5
Grecja	41,4	43,0	+2,5
Hiszpania	42,5	45,8	+3,3
Holandia	43,2	45,9	+2,7
Irlandia	42,9	45,3	+2,4

Kraj	2008	2014	Zmiany w punktach procentowych 2014/2008
Litwa	36,0	39,8	+3,8
Luksemburg	43,0	44,8	+1,8
Łotwa	37,7	42,4	+4,7
Malta	43,8	45,5	+1,7
Niemcy	38,7	39,4	+0,7
Polska	32,4	34,5	+2,1
Portugalia	35,7	38,7	+3,0
Rumunia	25,8	28,8	+3,0
Słowacja	33,2	34,5	+1,3
Słowenia	34,6	35,6	+1,0
Szwecja	39,8	41,2	+1,4
Węgry	37,8	36,7	-1,1
Wielka Brytania	43,0	44,1	+1,1
Włochy	40,0	40,9	+0,9

Objaśnienia: Sektor usług rynkowych obejmuje sekcje: G + H + I + J + K + L + M + N: G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle; H – Transport i gospodarka magazynowa; I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi; J – Informacja i komunikacja; K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa; L – Działalność związana z obsługą nieruchomości; M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca.

Źródło: obliczenia własne na podstawie: patrz tabela 2.

W badanych latach udział pracujących w usługach rynkowych wzrósł w 26 państwach UE-28 (od około 1 p.p. do 4,9 p.p.), z wyjątkiem Austrii i Węgier, gdzie zmniejszył się o 1,1 p.p.

Najniższy odsetek pracujących w sektorze usług rynkowych cechował Rumunię (25,8% w 2008 roku i 28,8% w 2014 roku), pomimo wzrostu o 3 p.p. Kolejne miejsce zajmowała Polska z nieco większym udziałem pracujących w tym sektorze, tj. 32,4% w 2008 roku i 34,5% w 2014 roku. Taki sam udział w 2014 roku cechował Słowację (34,5%). Różnica pod względem odsetka pracujących w sektorze usług rynkowych między Polską a UE-28 wynosiła około 6 p.p. W pozostałych państwach członkowskich udziały pracujących w usługach rynkowych w 2014 roku kształtowały się od 35% do przeszło 47%, m.in. na Cyprze (47,8%), w Holandii (45,9%), Hiszpanii (45,8%) czy Luksemburgu (44,8%).

W tabeli 8 przedstawiono udziały pracujących w sektorze usług nierynkowych w UE-28 i jej państwach członkowskich.

TABELA 8: *Udział pracujących w sektorze usług nierynkowych w pracujących ogółem w wieku 15–64 lat w Polsce i innych krajach Unii Europejskiej (w %)*

Kraj	2008	2014	Zmiany w punktach procentowych 2014/2008
UE-28	29,0	30,9	+1,9
UE-15	31,0	33,0	+2,0
Strefa euro (19 krajów)	29,8	31,9	+2,1
Austria	26,3	28,2	+1,9
Belgia	35,8	37,1	+1,3
Bułgaria	20,7	22,5	+1,8
Chorwacja	20,4	25,2	+4,8
Cypr	28,6	31,8	+3,2
Czechy	21,7	23,8	+2,1
Dania	35,5	38,9	+3,4
Estonia	23,3	26,0	+2,7
Finlandia	31,8	34,6	+2,8
Francja	36,2	37,3	+1,1
Grecja	25,7	27,9	+2,2
Hiszpania	25,6	30,5	+4,9
Holandia	35,4	35,6	+0,2
Irlandia	27,3	31,4	+4,1
Litwa	24,9	26,0	+1,1
Luksemburg	39,9	42,8	+2,9
Łotwa	25,0	26,2	+1,2
Malta	28,6	31,6	+3,0
Niemcy	30,1	30,9	+0,8
Polska	22,0	23,4	+1,4
Portugalia	26,4	30,8	+4,4
Rumunia	15,9	15,7	-0,2
Słowacja	22,6	26,4	+3,8
Słowenia	22,7	25,0	+2,3
Szwecja	36,7	38,3	+1,6
Węgry	25,4	28,0	+2,6
Wielka Brytania	33,9	35,7	+1,8
Włochy	26,5	28,6	+2,1

O b j a ś n i e n i a: pracujący w sektorze usług nierynkowych (sekcje O + P + Q + R + S + T + U): O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne; P – Edukacja; Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna; R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; S – Pozostała działalność usługowa; T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby; U – Organizacje i zespoły eksterytorialne.

Ź r ó d ł o: obliczenia własne na podstawie: patrz tabela 2.

W Polsce odsetek pracujących w usługach nierynkowych nieznacznie wzrósł w badanych latach z 22% do 23,4%, lecz w stosunku do UE-28 był niższy o 7–7,5 p.p. Niższe niż w Polsce były udziały pracujących w usługach nierynkowych wśród nowych członków UE, a mianowicie w 2008 roku w Rumunii (15,9%), Bułgarii (20,7%), Chorwacji (20,4%), Czechach (21,7%), zaś w 2014 roku w Rumunii (15,7%) i Bułgarii (22,5%). Polska zajmowała zatem w 2014 roku trzecie miejsce od końca pod względem udziału pracujących w usługach nierynkowych. W porównaniu z krajami wysoko rozwiniętymi dystans Polski był szczególnie duży i w 2014 roku wynosił 19,4 p.p. w stosunku do Luksemburga, a w przypadku Belgii, Szwecji i Danii wynosił przeszło 14–15 p.p.

Generalnie odsetek pracujących w sektorze usług nierynkowych był niższy niż w usługach rynkowych, choć w państwach tzw. dobrobytu społecznego różnica ta była stosunkowo niewielka, np. w przypadku Szwecji, Danii i Belgii wynosiła od 0,5 do około 3 p.p., a stosunkowo duża w nowych państwach członkowskich, np. w Rumunii 13,1 p.p., Polsce 11,1 p.p., Estonii 13,4 p.p., na Litwie 13,8 p.p. Państwa te budując gospodarkę rynkową postawiły na szybszy rozwój usług rynkowych niż nierynkowych, aby zbliżyć swoją strukturę gospodarczą do standardów strukturalnych występujących w krajach wysoko rozwiniętych.

Reasumując, pozycja Polski w rankingu innych państw UE-28 wskazuje na niekorzystną, dość przestarzałą strukturę pracujących według sektorów ekonomicznych, Świadczą o tym w 2014 roku: przedostatnie miejsce wśród państw UE-28 o najwyższym udziale pracujących w sektorze rolniczym, czwarte miejsce od końca wśród krajów o najwyższym udziale pracujących w sektorze przemysłowym i przedostatnie miejsce wśród krajów o najniższym udziale pracujących w sektorze usługowym, w tym w usługach rynkowych i nierynkowych.

Dynamiczny rozwój sektora usługowego jest przesłanką zbudowania nowoczesnej gospodarki rynkowej oraz wzrostu jej konkurencyjności⁸. Preferencje dla rozwoju tego sektora wynikać powinny z możliwości tworzenia w nim nowych miejsc pracy oraz jego istotnej roli w rozwoju kapitału ludzkiego i zwiększaniu dobrobytu społecznego⁹. Rozwój sektora usługowego w polskiej gospodarce wynika także z rosnącego zapotrzebowania sektora przemysłowego i sektora rolniczego na prace usługowe związane ze zmianami w technice i technologii

⁸ C. Echevarria, *Changes in Sectoral Composition Associated with Economic Growth*, International Economic Review 1997/38, s. 431–452

⁹ D. Bell, *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*, Basic Books, New York 1973.

produkcji¹⁰. Ma wpływ na innowacyjność gospodarek, która jest przesłanką procesu przechodzenia do gospodarki opartej na wiedzy.

Z przeprowadzonych prognoz dotyczących zmian liczby pracujących w Polsce wynika, że w 2020 roku (w stosunku do 2012 roku) należy spodziewać się dalszego spadku liczby pracujących w sektorze rolniczym (o 23%), nieznacznego spadku liczby pracujących w sektorze przemysłowym (o 4%) oraz wzrostu liczby pracujących w usługach rynkowych (o 12%) i usługach nierynkowych (o 2%). W związku z tym szacuje się, że w 2020 roku odsetek pracujących w sektorze rolniczym wyniesie 9,4%, w sektorze przemysłowym 29,4%, zaś w sektorze usługowym 61,3%¹¹.

4. Wnioski końcowe

1. Przedstawiona analiza porównawcza skłania do sformułowania wniosku, iż – pomimo pewnego postępu w zakresie przekształceń struktury pracujących w ujęciu trójsektorowym w polskiej gospodarce – niezbędna jest dalsza intensyfikacja procesu zmian strukturalnych, niezbędnych dla zmniejszenia się luki strukturalnej względem państw rozwiniętych.
2. W krajach o wysokim PKB na 1 mieszkańca (powyżej 34 tys. euro w roku 2014) występują struktury pracujących świadczące o relatywnie wysokiej fazie rozwoju gospodarczego, a mianowicie fazie rozwoju postindustrialnego, którą cechuje znaczący udział pracujących w sektorze usługowym (w tym usług rynkowych), przy jednoczesnym spadku udziału pracujących w sektorze przemysłowym, a zwłaszcza rolniczym.
3. Polska, na tle innych państw UE-28, zwłaszcza rozwiniętych, posiada dość przestarzałą strukturę pracujących według sektorów ekonomicznych. Świadczy o tym wysoki udział pracujących w sektorze rolniczym, jeszcze dość niski udział pracujących w sektorze usługowym i stosunkowo wysoki odsetek pracujących w sektorze przemysłowym.
4. Pozytywnie należy ocenić wzrost wskaźników zatrudnienia w Polsce do około 62% w 2014 roku, co umożliwiło pewną poprawę pozycji naszego kraju w rankingu państw UE-28. Różnica pomiędzy Polską a krajami o najniższych wskaźnikach zatrudnienia kształtowała się powyżej 10 p.p.

¹⁰ **W.J. Baumol**, *Productivity Policy and the Service Sector*, w: **R.P. Inman** (red.), *Managing the Service Economy*, Cambridge University Press, 1985, s. 301–317.

¹¹ **E. Kusideł, E. Modranka**, *Prognozy liczby pracujących w przekroju sektorów i grup zawodów*, Polityka Społeczna. Prognozowanie zatrudnienia 2014/1, IPISS, Warszawa, s. 29–37.

5. Stopniowo w badanych latach wzrastał udział pracujących w prywatnym sektorze gospodarki do przeszło 75% w 2014 roku. Sektor ten daje zatrudnienie przeszło trzykrotnie większej liczbie pracujących niż sektor publiczny. Tendencję tę należy ocenić jako korzystną dla gospodarki polskiej.
6. Dla zmniejszenia dystansu rozwojowego Polski w stosunku do krajów UE-28, średnio i wysoko rozwiniętych, niezbędne jest utrzymanie rosnącego tempa wzrostu gospodarczego, wspieranie procesu tworzenia i rozwoju nowych miejsc pracy, wzrost innowacyjności i stałe zwiększanie jakości kapitału ludzkiego.

Bibliografia

Akty prawne:

Employment in Europe 2005, European Commission, Luxembourg 2005.

Opracowania:

Baumol William Jack, *Productivity Policy and the Service Sector*, w: Inman Robert P. (red.), *Managing the Service Economy*, Cambridge University Press, New York, USA 1985, s. 301–317.

Bell Daniel, *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*, Basic Books, New York 1973.

Clark Colin, *The Conditions of Economic Progress*, Macmillan, London 1957.

Echevarria Cristina, *Changes in Sectoral Composition Associated with Economic Growth*, *International Economic Review* 1997/38, s. 431–452.

Fisher Allan, *Economic Progress and Social Security*, Macmillan, London 1945.

Fourastie Jean, *Die Grosse Hoffnung des zwanzigsten Jahrhunderts*, Bund-Verlag, Köln-Deutz 1954.

GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski 2013*, Warszawa.

GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski 2014*, Warszawa.

GUS, *Kwartalna informacja o aktywności ekonomicznej ludności 2009*, Warszawa.

GUS, *Kwartalna informacja o rynku pracy 2006, 2007, 2013*, Warszawa.

Kusideł Ewa, Modranka Emilia, *Prognozy liczby pracujących w przekroju sektorów i grup zawodów*, Polityka Społeczna. Prognozowanie zatrudnienia 2014/1, IPISS, Warszawa 2014, s. 29–37.

Kwiatkowska Walentyna, *Zmiany strukturalne na rynku pracy w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2007.

Kwiatkowski Eugeniusz, *Teoria trzech sektorów gospodarki*, PWN, Warszawa 1980.

Strony internetowe:

Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>; stan na: 25.08.2015 r.

Walentyna KWIATKOWSKA

**CHANGES OF THE SECTORAL EMPLOYMENT STRUCTURE IN POLAND AS COMPARED
WITH OTHER EU COUNTRIES IN THE YEARS 2005–2014**

(Summary)

The goal of the paper is to analyse and assess sectoral employment structure in Poland as compared with other EU countries in the years 2005–2014. To this purpose a comparative analysis is undertaken in such fields as: employment rates, ownership structure of employment and sectoral structure of employment.

The research proves there is an increasing tendency of employment rates in Poland leading to a better position of Poland in the ranking of the EU countries. It is worth noticing a positive tendency to increase a private sector in total employment. However sectoral employment structure is outdated in Poland as compared with other EU countries. This is because the Polish shares of agriculture are relatively high and the shares of services are relatively low in total employment.

Keywords: employed persons; employment rates; ownership structure of employment; sectoral structure of employment